

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Amilcare Ponchielli

Gioconda

La Gioconda

Tartalom

Alkotók és szereposztás	4
Cselekmény	8
„Che La Gioconda ci giocondi...”	10
Romantika és szerelem	14

Contents

<i>Cast and creative</i>	4
<i>Synopsis</i>	20
<i>“Che La Gioconda ci giocondi...”</i>	22
<i>Romance and love</i>	26

Amilcare Ponchielli

Gioconda

La Gioconda

Opera négy felvonásban, olasz nyelven, magyar, angol és olasz felirattal

Opera in four acts, in Italian, with Hungarian, English, and Italian surtitles

Victor Hugo *Angelo, Pádva zsarnoka* című színdarabja nyomán az opera szövegét írta

Libretto based on Victor Hugo's play Angelo, Tyrant of Padua written by **ARRIGO BOITO**

Magyar szöveg *Hungarian translation by* **KENESEY JUDIT**

Angol szöveg *English translation by* **ARTHUR ROGER CRANE**

Rendező *Director* **ALMÁSI-TÓTH ANDRÁS**

Művészeti konzultáns *Artistic consultant* **MARTON ÉVA**

Díszlettervező *Set designer* **LISZTOPÁD KRISZTINA**

Jelmeztervező *Costume designer* **TÓTH BORI**

Világítástervező *Lighting designer* **PILLINGER TAMÁS**

Koreográfus *Choreographer* **BARTA DÓRA**

Karigazgató *Chorus director* **CSIKI GÁBOR**

Bemutató: 2019. február 22., Erkel Színház

Premiere: 22 February 2019, Erkel Theatre

Gioconda **RÁLIK SZILVIA / ÁDÁM ZSUZSANNA / FRANCESCA TIBURZI**

A vak asszony, Gioconda anyja *La Cieca, Gioconda's blind mother* **SCHÖCK ATALA**

Barnaba **SZEGEDI CSABA**

Enzo Grimaldo **KOVÁCSHÁZI ISTVÁN / STEFANO LA COLLA**

Laura Adorno **SZÁNTÓ ANDREA**

Alvise Badoero, az Állami Nyomozószték inkvizitora, Laura férje

Alvise Badoero, a chief of the State Inquisition, husband of Laura **CSER KRISZTIÁN**

Zuáne, a regatta egyik versenyzője *Zuàne, a competitor in the regatta* **ZAJKÁS BOLDIZSÁR**

Isèpo, írnok *Isèpo, a public scribe* **BIRI GERGELY**

Pap / Énekes / Távoli hang *Priest / Street singer / Voice from afar* **FEKETE KÁROLY /**

IRLANDA GERGELY

Másik távoli hang *Another voice from afar* **MATYÓ MÁRIÓ / NOVÁK JÁNOS**

Városi kémek *Venetian spies* **BOHUS ANDREA, FEDINECZ PÁL, KÖLESÉRI SÁNDOR,**

NAGY GERGELY

Táncművészek *Dancers* **GYARMATI ZSÓFIA, LOVISEK ESZTER, DARAB-FEHÉR EDIT,**

KERÉNYI MIKLÓS DÁVID, MANGIANIELLO ANTONIO, VILA M. RICARDO (Magyar Nemzeti Balett

Hungarian National Ballet)

Közreműködik a Magyar Állami Operaház Zenekara és Énekkara

Featuring the Hungarian State Opera Orchestra and Chorus

Karmester *Conductor* **KOVÁCS JÁNOS**

Szegedi Csaba, Cser Krisztián, Szántó Andrea, Rálik Szilvia, Schöck Atala, Zajkás Boldizsár, Kovácsházi István
és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

Cselekmény

Előzmények

Enzo Grimaldót, a genovai herceget kitiltották Velencéből. Szerelmét, Laurát, Alvise Badoero, az Állami Nyomozószték inkvizitora vette feleségül. Enzo most álruhában tér vissza Velencébe, ahol Gioconda, az utcalány beleszeret. Gioconda iránt pedig Barnaba, az Inkvizíció besúgója érez vonzalmat.

I. felvonás – Az oroszlán szája

A velencei Dózse-palota udvarán Barnaba figyeli az evezősversenyhez özönlő tömeget. Számára mindenki csak eszköz ahhoz, hogy céljait elérje. Egy valamit azonban nem sikerült még megszereznie: Giocondát, akibe reménytelenül szerelmes. Kétségbeesésében úgy dönt, hogy felhasználja Gioconda vak anyját arra, hogy magához láncolja a nőt. A tömeg éljenezve kíséri a terre a regatta győztesét. Barnaba elhítteti Zuánéval, hogy azért veszített a versenyen, mert Gioconda anyja boszorkányátkot bocsátott a hajójára. Barnabának sikerül az asszony ellen hergelni a népet. A tömeg meg akarja lincselni a világtalant, hiába próbálja menteni őt Gioconda és szerelme, Enzo. Megjelenik azonban Alvise álcát viselő feleségével, Laurával, és felismerik egymást Enzóval. A hölgy a vak asszony védelmére kel, és férje eleget tesz a kérésének: a „boszorkány” kegyelmet kap. A hálás asszony Laurának ajándékozza rózsafüzérét. A tér kiürül. Barnabának feltűnt Laura és Enzo viselkedése, és leleplezi a gondolataiba merült férfi kilétét: nem dalmát tengerész ő, hanem a Velencéből kitiltott genovai herceg. Barnaba elárulja Enzónak, hogy ő a Tizek Tanácsának embere. Enzo pedig bár irtózik tőle, elfogadja Barnaba ajánlatát: éjszaka a segítségével elszökik Laurával. Enzo távozása után Barnaba levelet diktál az írnoknak, melyben jelenti Alvisének, hogy felesége éjjel meg akar szökni Enzóval. Gioconda titokban kihallgatja.

II. felvonás – A rózsafüzér

A lagúnában hajóján várja Enzo Laurát. A szerelmesek boldog ölelésben forrnak össze. A férfi elmegy, hogy ellenőrizze, minden rendben van-e a szökés előkészítésével. Laura egyedül maradván a Szűzanyához fohászkodik élete e veszélyes fordulópontján. Gioconda érkezik a hajóra, és meg akarja ölni riválisát. De amikor látja Alvise közeledő bárkáját, úgy dönt, a megcsalt férj bosszújának engedi át vételytársát. Mikor észreveszi Lauránál anyja rózsafüzérét, ráismer a megmentőjükre, és segít Laurának elmenekülni. Amikor Enzo visszatér, Gioconda azt hazudja neki, hogy Laura szerelme nem volt elég erős, és elhagyta a hajót. Ugyanakkor figyelmezteti a férfit Alvise a közeledésére. Enzo menekülés helyett felgyújtja saját hajóját.

III. felvonás – A Ca' d'Oro palota

Alvise bosszút akar állni feleségén, ám amikor egymással szembesülnek, a férfi nem képes megölni. Ezért mérget ad neki, és utasítja, hogy végezzen magával. Mikor Alvise magára hagyja asszonyát, Gioconda, aki kihallgatta őket, elveszi Laurától a mérget, és tetszhalált okozó altatóra cseréli. A bálteremben táncosok szórakoztatják a vendégeket egy különös, elmúlásra utaló, allegorikus tánccal, az Órák táncával. Megkondul a lélekharang. Enzo felfedi magát: ő a genovai herceg, akitől Alvise hazáját és szerelmét is elrabolta. Gioconda kétségbeesésében alkut köt Barnabával: neki adja magát, ha segít Enzót megmenteni.

IV. felvonás – Az Orfano-csatorna

Gioconda otthonába vitette az elkábult Laurát. A boldogtalan nő az öngyilkosságon gondolkodik: szerelme mást szeret, anyjának nyoma veszett. Enzo érkezik, aki mit sem sejt arról, hogy Laura él. Mikor Gioconda elmondja, hogy kedvese testét elrabolta a sírból, dűhében le akar sújtani a nőre, de megszólal egy gyöngye hang a háttérben: Laura magához tért. Felismeri Giocondában a megmentőjét, aki a hálás szerelmespárt sürgeti, hogy meneküljenek. Gioconda egyedül marad, és eszébe jut egyezsége Barnabával. Szökni akar, de késő: a férfi már meg is érkezett. A lány úgy tesz, mintha csinosítani kezdené magát a belé szerelmes Barnabának, majd váratlanul lelövi a férfit. A helyzetből mindenki vesztesen kerül ki: a haldokló férfi még Giocondának kiáltja utolsó gaztettét, hogy megfojtotta a lány anyját. A nő magára marad, kezében a méregfiolával.

„Che La Gioconda ci giocondi...”

„A Vidám lány vidítson fel minket!” A *Gioconda* szövegírója, Boito nem tudott ellenállni e szójáték lehetőségének, mikor elküldte az opera librettóját Amilcare Ponchielli zeneszerzőnek, utalva arra, hogy az olasz „La Gioconda” jelentése „vidám lány”.

A hátborzongató, grandiózus, romantikus zenedráma üzenete a nehezen működő emberi viszonyokról meglepően ismerős a saját korunkban. Ponchielli¹ és Boito² Victor Hugo 1837-es *Angelo, Pádua zsarnoka* című drámáját vette a *Gioconda* szövegkönyvének alapjául. Hugo rendkívül népszerű volt az operaszerzők körében: nemcsak Verdi *Rigolettója* és *Ernanija* készült az ő darabjaiból, hanem az összes drámájából írtak már operát.³

Boito az akkoriban nagy hatású *grand opérák*⁴ sajátosságaira támaszkodva készítette el a librettót, vagyis hatalmas kórusjeleneteket, látványos történelmi környezetet és egy jelentős balettbetétet írt bele. Az eredetileg 1549-ben, Padovában játszódó Hugo-darabot a 17. századi Velencébe helyezte át, hogy annak templomai, kanálisai, lagúnái és ármánnyal, kémekkel, örök rettegéssel teli miliője szolgálhassanak környezetül.

A 19. század utolsó évtizedeiben az olasz opera addigi tradíciói és a művészi formák újításért kiáltottak. Ponchielli, aki hídát képez Verdi romantikájá, illetve Mascagni, Leoncavallo és Puccini kibontakozó verizmusának a hétköznapi emberek és problémák naturalisztikus ábrázolása között, *Giocondájával* egy extravagáns operát írt.

Az OPERA 2019-es produkciójának karmestere, Kesselyák Gergely így fogalmaz a darabbal kapcsolatban: „A *Gioconda* az opera műfaj (egyik) aranykorának egyik legsikerültebb alkotása. Olyan stílusirányzat terméke, amely sportként tekintett az énekesi teljesítményre. A zeneszerzők az emberi hang teljesítőképességének határait feszegették, ezzel biztosították, hogy műveiket csak a legkiválóbb énekesek szólaltassák meg. Ez adta a műfaj exkluzivitását, olimpiajellegét.”

¹ Amilcare Ponchielli (1834–1886) fiatal éveiben templomi orgonistaként, zenetanárként, karmesterként tevékenykedett. Számos operát írt (*I promessi sposi*, *Bertrando dal Bormio*, *Marion Delorme*), ám világra szóló sikert csak az 1876-os *Giocondával* ért el. A saját korában rendkívül nagyra tartották, sőt *Giocondája* abban az időszakban, amikor Verdi nem írt operát, az *Aida* (1871) és az *Otello* (1887) között, a legnépszerűbb olasz opera volt. A *Gioconda* sikere után 1881-től élete végéig tanított a milánói konzervatóriumban, ahol tanítványai között tudhatta Pietro Mascagnit és Giacomo Puccinét.

² Arrigo Boito (1842–1918) velencei születésű zeneszerző, librettista, költő és kritikus. Nevét elsősorban Verdi két operája, az *Otello* és a *Falstaff* szövegírójaként, valamint a *Mefistofele* című opera librettistájaként és zeneszerzőjeként ismerjük. Boito nevének anagrammáját, a Tobia Gorrio álnevet használta a *Giocondánál*.

³ Nem először került az *Angelo* sem operaszínpadra. Megihlette többek között Saverio Mercadantét (1837) és Cezar Antonovics Kjujtit (szintén 1876) is.

⁴ Giacomo Meyerbeer operái, mint *A hugenották*, az *afrikai nő* eklatáns példái a grand opérának. A Boito számára is mintául szolgáló librettók szerzője Eugene Scribe.

Szántó Andrea, Schöck Atala és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

A produkció erőteljesen kidomborítja az áthidalhatatlan távolságot a szereplők között, akik nehezen tudnak egymással és érzéseikkel bármit is kezdeni. Barnaba és Alvise nem képesek érzelmeiket megfelelően kifejezni és megélni. Gioconda beleszeretett Enzo-ba, aki viszont az utcalányt csupán eszközül használta: alibinek és testi vágyainak kielégítésére. A nő és Enzo viszonya az eredeti Victor Hugo-darabban is egyoldalú szerelemként jelenik meg: Thisbe (az operabeli Gioconda) kurtizán és színésznő, aki Rodolfo (az operában Enzo) számára csupán „időtöltés”. Valós, kölcsönös emberi érzelmi kapcsolatról esetükben sem lehet szó. Gioconda a messze földön híres velencei kurtizánok körébe tartozik, akik énekeltek, táncoltak és mindenféle módon szórakoztatták ügyfeleiket. Így lett Gioconda az operában utcai énekes, a *Traviata* Violetájához hasonló kitarított nő. A sivár emberi kapcsolatokra utal például, hogy a kórus egységes, egyetlen tömbként jelenik meg, s hiányzik a vidám, táncos forgatag. A valóban működőképes viszonyt folytatók vagy megsemmisülnek, vagy kilépnek a velencei társadalomból: Giocondát és az anyját szoros szál köti össze, ám ebben a világban állandó zaklatásnak vannak kitéve. Az egyetlen igazi szerelem Laura és Enzo között van, ők képesek valóban érezni, szeretni, ami viszont az összes többi szereplőt bántja, féltékenységre, bosszúra gerjeszti. A párnak nincs helye Velencében – távoznak onnan.

Mindennek megfelelően *Az órák tánca*, amely groteszk módon az operának azon a pontján szólal meg, mikor Laura haldoklik, az eredeti Ponchielli-mű szerint a jó és a fény győzelmének allegóriája, ebben a produkcióban azonban az időmúlásról, az emberi kapcsolatok és az élet elmúlásáról szóló kortárs balettként jelenik meg.

A vízzel elárasztott színpad pedig nemcsak a velencei közlekedés fizikai nehézségére utal, hanem egyben az emberi viszonyok korlátoltságát, az egymással való kommunikáció lehetetlenségét, a kapcsolatok közötti eligazodás nehézségét is leképezi. A néhány ponton kissé ügyetlen történetvezetésben ezáltal minden abszurdnak tűnő reakció, szélsőséges tett értelmet nyer.

A *Gioconda* ősbemutatója óta elismerésnek és népszerűségnek örvend, bár előadhatóságát nehezíti, hogy óriási előadói apparátust kíván meg. *Az órák tánca* azonban koncerttermekben önállóan is gyakran felcsendülő zenekari darab. Az operát Budapesten 1883-ban mutatta be a Nemzeti Színház, az Operaházban már a megnyitása évében, 1884-ben repertoárra került.

Romantika és szerelem

Részletek Heinrich von Kleist levelezéséből és Victor Hugo színdarabjából

Heinrich von Kleist és Henriette Vogel levelezése

Heinrich von Kleist (1777–1811) német romantikus író, költő, drámaíró, 1809-ben ismerte meg Henriette Vogelt (1780–1811), akivel szoros barátságot kötött. A költő igazi odaadást keresett a szerelemben, vagyis olyan nőre vágyott, akivel régi terve, a közös öngyilkosság megvalósulhat. Ehhez a halálos betegségben szenvedő Henriette Vogelben talált partnerre. 1811. november 21-én a berlini Wannsee partján Kleist főbe lőtte Henriette Vogelt, majd önmagát.

Kleist Henriette Vogelnek

Berlin, 1811. november

Én Jettchenem, kicsi szívem, kedvesem, gerlicém, életem, én édes, drága életem, életem fénye, mindenem, javaim és birtokom, kastélyaim, szántóföldjeim, mezőim, szőlődombjaim, életem napja, nap, hold és csillagok, ég és föld, múltam és jövőm, jegyesem, kisasszonyom, drága barátnőm, legbensőbb valóm, szívem vére, zsigereim, szemeim csillaga, ó, te legkedvesebb, miként szólítsalak? Arany gyermekem, gyöngyöm, ékkövem, koronám, királynőm és császárnőm, Te szívem dédelgetett kedvence, leghőbb és legdrágább, mindenem, egyetlenem, asszonyom, menyegzőm, gyermekeim keresztelője, szomorújátékom, hírnevem. Ah, te az én második, jobbik énem vagy, erőnyeim, érdemeim, reményem, bűneim bocsánata, jövőm és üdvözülésem, ó égi leányka, isteni gyermek, szószólóm és értem könyörgő védangyalom, kerubom és szeráfom, hogy mennyire szeretlek Téged!

Henriette Vogel Kleistnek

Berlin, 1811. november

Én Heinrichem, édesen zengőm, jácintágyásom, gyönyörtengerem, hajnal- és alkonyirom, eolhár-fám, harmatom, békém szívárványa, dédelgetett gyermekem, szívem lüktetése, örömm a bánatban, újjászületésem, szabadságom, bilincsem, Sabbatom, aranykelyhem, levegőm, forráságom, gondolatom, drága bűnösöm, sóvárgott ittlétem és túllétem, szemem fénye, legédesebb terhem, legszebbik erőnyem, büszkeségem, védelmezőm, eszméletem, erődom, fenségem, kardom és pajzsom, nagy bátorságom, jobbkezem, édenem, könnyeim, égi lajtorjám, Jánosom, Tassóm, lovagom, Sugár grófordom, gyöngéd apródom, költőfejedelmem, kristályom, életem forrása, nyugalmam, szomorúfüzem, védelmező és gyámolító uram, reményem, állhatatosságom, álmaim, legkedvesebb csillagképem, hízelkedő cicám, erős váram, boldogságom, halálom, szívem bolondja, magányom, hajóm, szépséges völgyem,

fizetségem, Wertherem, Léthém, bölcsöm, füstölöm és mirhám, hangom, bíróm, szentségesem, kedves álmodozóm, epekedésem, lelkem, idegem, aranytükröm, rubinom, fuvolám, töviskoronám, ezer csodám, tanítóm és tanítványom, minden elgondoltnál és elgondolhatónál jobban szeretlek Téged. A lelkem Tiéd lesz.

Henriette

Forgách András fordítása

Victor Hugo: Angelo, Pádua zsarnoka

Létezik egy nagy és rémületes, árnyakkal teli hely – Velence. [...] E város maga az Állami Inkvizíció, a Tízek Tanácsa. Ő, a Tízek Tanácsa! Halkan beszéljünk, Thisbe, mert talán vannak a közelben, akik kihallgatnak minket. Emberek, kiket egyikünk sem ismer, s kik ismernek mindenkit. Emberek, kiket sosem látni ünnepségeken, de jelen vannak minden kivégzésnél. Kezükben van mindnyájunk élete – a tiéd, az enyém, a dózséé, s nincs sem reverendájuk, sem stólájuk, sem koronájuk; semmi, amiről felismerhetők, semmi, ami alapján azt mondhatnád: »ő egy közülük!« Legfeljebb egy rejtélyes jel lapul köpenyük alatt. Mindenütt kémek, csatlósok, hóhérok. Emberek, akik sosem mutatnak más arcot a velencei népnek, mint e komor, örökké kítátott bronzszájukat a Szent Márk árkádjai alatt – e végzetes szájukat, miket a nép némának hisz, s melyek mégis beszélnek, erélyesen és rémisztően, hisz minden járókelőnek ezt mondják: »Jelents!« Ha jelentettek rólad, megfogtak. Ha egyszer a markukban vagy, nincs tovább. [...] Elítélnék, kivégeznek. [...] Kiáltani nem lehet, a segélykérő pillantás hasztalan: a fogoly szájában pecék, a hóhéron álarc. [...] Velencében az emberek nem a vesztőhelyen halnak meg. Eltűnnek. Hirtelen nyoma vész egy családtagnak. Mi lett vele? Csak a kanális, a kutak, az Orfano-csatorna tudja. Olykor hallani, amint éjjel valami a vízbe esik. Olyankor gyorsan haladj tovább! A többi? Bálok, ünnepségek, fáklyák, zene, gondolák, színház, öt hónapig tartó karnevál. Tessék, ez Velence.

*

Jöjj, Rodolfo⁵, bátor katonám, nemes számkivetettem, nagylelkű kedvesem! Nézz a szemembe! Szép vagy, szeretlek! [...] Amikor az ember féltékeny, nem gondol Velencére, nem gondol a Tízek Tanácsára, a csatlósokra, a kémekre, az Orfano-csatornára; csak egy dolog lebeg a szemünk előtt: a féltékenység. [...] Ügyelj rá, hogy sose legyen vetélytársam! Megölném. Látod, szeretlek! Te vagy az egyetlen férfi,

akit valaha szerettem. Régóta szomorú volt az életem, de most ragyog. Te vagy nekem a fény. A szerelmed a nap, mely fölöttem ragyog.

*

Hinni Rodolfo szerelmében – szükségem volt e gondolatra, hogy éljek! Mikor még hittem benne, gyakran képzeltem úgy, hogy ha majd meghalok, mellette fogok meghalni, úgy, hogy semmiképp se tűnhessen el belőle lelkem emléke, hogy az árnyékom örökké vele maradjon, s ott álljon közte és a többi nő között! Ő, a halál – semmiség. A feledés – minden. Nem akarom, hogy elfelejtsen! Jaj! Lám, mi lett belőlem! Lám, hová süllyedtem! Lám, mivé tett engem a világ! Lám, mivé tett engem a szerelem!

*

A te kezdetől meghalni! Ő, ez több, mint amit remélni mertem! A te kezdetől meghalni! Ő, talán a te karjaidba fogok zuhanni! Köszönöm! Akkor legalább bizonyosan hallani fogod utolsó szavaimat! Bármennyire is elutasítod, tiéd lesz utolsó leheletem. Lásd, nekem egyáltalán nem is kell élnem. Nem szeretsz engem. Ez az egyetlen dolog, amit még megtehetsz értem, Rodolfóm.

Kenesey Judit fordítása

⁵ Hugónál Thisbe, aki az operában Giocondának felel meg, izzó szerelemmel beszél Rodolfóhoz, illetve róla, aki Ponchiellinié az Enzo nevű szereplő. A kínzó szerelemből az egyetlen kiút a lány számára, ha Rodolfo megöli őt, ezért könyörög a férfinak.

Synopsis

Background

Enzo Grimaldo, the duke of Genoa, has been banned from Venice. He is in love with Laura, who has been married off to Alvise Badoero, a leader of the State Inquisitors. Enzo has returned to Venice in disguise, where a young courtesan named Gioconda has fallen in love with him. Gioconda, for her part, has attracted the amorous attentions of Barnaba, a spy with the Inquisition.

Act I – The Lion’s Mouth

In the court of the Venetian Doge’s palace, Barnaba watches the crowd flowing to the regatta. For him, all other people are simply tools to achieve his aims. However, there is one thing that he has not yet managed to obtain: Gioconda, with whom he is hopelessly in love. In his despair, he decides to use Gioconda’s blind mother, La Cieca, to bind the young woman to him. Shouting hurrahs, the crowd accompanies the winner of the regatta to the square. Barnaba convinces Zuàne, one of the competitors, that the reason he lost is because La Cieca is a witch and put a hex on his vessel. Barnaba succeeds in inciting the crowd against her, and the attempts of Gioconda and Enzo, the object of her affections, to save the sightless woman from being lynched are no use. However, now arriving are Alvise and his wife, Laura – though she is wearing a mask, she and Enzo recognised each other. The lady comes to La Cieca’s defence, and her husband grants her request: the “witch” is to receive clemency. The grateful woman presents Laura with the gift of her rosary. The square empties. Intrigued by Laura and Enzo’s behaviour, Barnaba discovers the identity of the brooding man: he is no Dalmatian sailor, but rather the prince of Genoa, who has been banned from Venice. Barnaba then reveals to Enzo that he works for the Council of Ten. Although repulsed by him, Enzo accepts his offer: that night, with Barnaba’s help, Enzo will run off with Laura. After Enzo departs, Barnaba dictates a letter to the scribe informing Alvise that his wife is planning to abscond with Enzo that night. Unseen to him, Gioconda hears it all.

Act II – The Rosary

On a ship in the lagoon, Enzo awaits Laura. The lovers happily embrace. Enzo departs to check that the preparations for their flight are all set. Left alone, Laura prays for the Virgin Mother to help her in this dangerous juncture in her life. Gioconda arrives on the vessel and is about to kill her rival when she sees Alvise’s boat approaching and decides to let her competitor suffer the vengeance of her deceived husband. When she notices that Laura is wearing her mother’s rosary, though, she recognises Laura as their rescuer and herself helps Laura escape. When Enzo returns, Gioconda lies

to him that Laura’s love was not strong enough, so she left the ship. At the same time, she warns him that Alvise is approaching. Instead of fleeing, Enzo sets fire to his own ship.

Act III – The Ca’ d’Oro palace

Alvise is about to take vengeance on his wife, but when they face each other, he is not able to kill her. He nevertheless gives her poison and instructs her to end her own life. Gioconda listens in on them and, when Alvise leaves his wife to herself, takes the poison away from Laura and replaces it with a sedative that will make her appear dead. In the ballroom, dancers entertain the guests with an unusual allegorical dance alluding to the passage of time, the Dance of the Hours. The funeral bell tolls. After learning that they are tolling for Laura, Enzo reveals himself: he is the prince of Genoa, whom Alvise has robbed of his homeland and his love. Overcome with despair, Gioconda swears an oath to Barnaba: if he helps rescue Enzo, she will give herself to the spy.

Act IV – The Orfano Canal

Gioconda has had the still-drugged Laura taken to her home. The unhappy woman considers suicide: the man she loves is in love with someone else, and her mother has vanished without a trace. Enzo arrives, completely unaware that Laura is still alive. Deeply enraged after Gioconda informs him that she has robbed his beloved’s body from the grave, he is about to strike her down, but then a feeble voice is heard in the background: Laura has regained consciousness. She recognises Gioconda as her rescuer, who now urges the loving couple to flee. Left alone, Gioconda suddenly remembers her alliance with Barnaba. She prepares to flee, but it is too late: the spy has already arrived. The girl pretends to primp herself for the smitten Barnaba, and then suddenly shoots him. But the situation turns out to be a losing one for everyone, as the dying Barnaba cries out his final misdeed to Gioconda: he has strangled her mother. Gioconda is left alone with the vial of poison in her hand.

“Che La Gioconda ci giocondi...”

“May the Happy Woman make us Happy!” The author of the text of *La Gioconda*, Boito, could not resist making a pun when he sent the opera’s libretto to the composer Amilcare Ponchielli, referring to the fact in Italian, *La Gioconda* means “happy woman.”

The message of the eerie, grandiose, romantic musical drama on difficult human relationships is surprisingly apt in our own age. Ponchielli¹ and Boito² based their libretto for *La Gioconda* on Victor Hugo’s 1837 drama *Angelo, Tyrant of Padua*. Hugo was extraordinarily popular among opera writers: not only are Verdi’s *Rigoletto* and *Ernani* based on his works, but in fact all of Hugo’s dramas have been reworked into operas.³

Boito prepared his libretto based on the features of the popular grand opéras⁴ of the time, including sprawling chorus scenes, a spectacular historical environment, and a significant ballet insert. The original Hugo piece set in Padua in 1549 was moved to 17th century Venice, with its churches, canals, lagoons, and the milieu fraught with intrigue, spies, and guards providing the backdrop. In the last decades of the 19th century, the Italian opera’s former traditions and artistic styles were begging for change. Ponchielli, who bridges the romantic Verdi and the emergent verism with its naturalist representation of everyday problems and people as depicted by Mascagni, Leoncavallo, and Puccini, wrote an extravagant opera in the form of *La Gioconda*.

Gergely Kesselyák, the conductor of the 2019 production of the Hungarian State Opera, has the following to say about the piece: “*La Gioconda* is one of the best creations from this particular golden age of opera. It is a product of styles that considered singing to be an athletic accomplishment. Composers were stretching the boundaries of the capabilities of the human voice, ensuring that their works would be sung by only the best singers. That gave the genre its exclusivity and its Olympic nature.”

The OPERA’s production highlights the insurmountable distance between the characters who are having difficulties dealing with each other and their emotions. Barnaba and Alvisé are unable to suitably express and experience their emotions. Gioconda has fallen in love with Enzo, who merely uses the courtesan as a tool: as an alibi and to satisfy his physical desires. The relationship between the woman and Enzo is depicted as unrequited love in the original Victor Hugo drama as well: Thisbe (Gioconda in the opera) is a courtesan and actor who is merely a pastime for Rodolfo (Enzo in the opera). There is no real, mutual relationship, whether interpersonal or emotional, between them. Gioconda is one of the world-famous Venetian courtesans who sang, danced and entertained their clients in every way. That is how Gioconda became a street singer in the opera, a courtesan similar to Violetta in *La traviata*. The fact that the chorus is one unified mass and that there is no cheerful, dancing display is one of the signs of the shallowness of human relationships. Those who have actual working relationships are either destroyed or leave Venetian society: Gioconda and her mother are joined by strong ties but are subjected to constant harassment in this world. The only true love is between Laura and Enzo: they are able to actually feel and love, which vexes all the other characters and incites feelings of jealousy and vengeance. The pair have no place in Venice – they leave the place behind.

Accordingly, the *Dance of the Hours*, which grotesquely takes place while Laura is dying and, according to the original Ponchielli work, is an allegory for the triumph of good and the light, appears in the production as a contemporary ballet about the passing of time, human relationships and life.

The water-covered stage not only refers to the difficulty of travel in Venice but also symbolises the limited nature of human relationships, the impossibility of communicating with each other, and the difficulties in finding our way in relationships. As a result, all reactions and extreme actions that seem absurd in the seemingly clumsy plot are endowed with meaning.

La Gioconda has enjoyed recognition and popularity ever since its world premiere even though its performance is made difficult by the enormous apparatus it requires. However, the *Dance of the Hours* is often independently played in concert halls. The opera premiered in Budapest at the National Theatre in 1883 and was included in the OPERA’s repertoire from the very year the Hungarian Royal (today: State) Opera opened in 1884.

¹ In his younger years, Amilcare Ponchielli (1834–1886) worked as a church organist, music teacher, and conductor. He wrote a number of operas (*I promessi sposi*, *Bertrando dal Bormio*, *Marion Delorme*) but only achieved world-wide success with *La Gioconda*, written in 1876. He was highly regarded in his own time, with *La Gioconda* being the most popular Italian opera during the period when Verdi was not writing operas, between *Aida* (1871) and *Otello* (1887). After the success of *La Gioconda*, Ponchielli taught at the conservatory in Milan from 1881 until his death. His students included Pietro Mascagni and Giacomo Puccini.

² Arrigo Boito (1842–1918) was a Venetian composer, librettist, poet, and critic. We know him primarily as the author of the librettos for Verdi’s *Otello* and *Falstaff*, as well as the librettist and composer of *Mefistofele*. When writing *La Gioconda*, Boito used an anagram of his name, Tobia Gorrio.

³ This wasn’t the first time *Angelo* had been performed on stage. Among others, it inspired Saverio Mercadante (1837) and Cezar Antonovich Kjuj (also 1876).

⁴ The operas of Giacomo Meyerbeer, such as *Les Huguenots* and *L’Africaine* are striking examples of grand opéra. Eugene Scribe was the author of the librettos which were the basis for Boito.

Romance and love

Excerpts from Heinrich von Kleist's correspondence and Victor Hugo's play

Heinrich von Kleist and Henriette Vogel's correspondence

Heinrich von Kleist (1777–1811), German romantic author, poet, and playwright, met Henriette Vogel (1780–1811) in 1809 and the two quickly became close friends. The poet was looking for true devotion in love: he desired a woman with whom to carry out his old plan of a double suicide. He found a partner in Henriette Vogel, who was suffering from a fatal disease. On 21 November 1811, on the shores of the Wannsee, Kleist shot Henriette Vogel in the head and then shot himself.

Kleist to Henriette Vogel

Berlin, November 1811

My Jettchen, my darling heart, my dear, my dove, my life, my sweet, dear life, the light of my life, my everything, my possessions and my estate, my castles, my land, my fields, my vineyards, the sun of my life, the sun, moon and stars, heaven and earth, past and future, my bride, my damsel, my dear girlfriend, my innermost reality, the blood of my heart and my insides, light of my eyes, oh, you dearest, what shall I call you? My golden child, my pearl, my jewel, my crown, my queen and my empress, the cherished pet of my heart, the greatest and most cherished, my everything, my only, my woman, my wedding day, the baptism of my children, my sadness, my reputation. Ah, you are my second, better self, my virtues, my merits, my hope, the forgiveness of my sins, my future and my salvation, my heavenly girl, my divine child, my advocate and guardian angel praying for me, my cherub and seraphim, how much I love you!

Henriette Vogel to Kleist

Berlin, November 1811

"My Heinrich, my sweetly buzzing, my bed of hyacinths, my sea of delight, my dawn and twilight, my Aeolian harp, my dew, my rainbow of peace, my cherished child, the beating of my heart, my joy in sorrow, my rebirth, my freedom, my shackles, my Sabbath, my golden chalice, my air, my heat, my thought, my dear sinner, my craving here and beyond, the light of my eyes, my sweetest burden, my most beautiful virtue, my pride, my protector, my consciousness, my fortress, my majesty, my sword and my shield, my great courage, my right hand, my Eden, my tears, my heavenly ladder, my John, my Tasso, my knight, my Count Ray, my gentle squire, my royal poet, my crystal, the source of my life,

my calmness, my weeping willow, my protective and guarding lord, my hope, my steadfastness, my dreams, my dearest constellation, my purring kitten, my strong castle, my happiness, my death, the fool of my heart, my loneliness, my ship, my beautiful valley, my payment, my Werther, my Lethe, my cradle, my incense and my myrrh, my voice, my judge, my holy, my dear dreamer, my yearning, my soul, my nerves, my golden mirror, my ruby, my flute, my crown of thorns, my thousand miracles, my teacher and my disciple, I love you more than you thought and than thought possible.

My soul will be yours.

Henriette

Victor Hugo: Angelo, Tyrant of Padua

There is a big, scary place full of dark shadows: Venice. [...] This city is itself the State Inquisition, the Council of Ten. Oh, the Council of Ten! Let us speak softly, Thisbe, because there may be someone nearby eavesdropping on us. People neither of us know and that know everyone. People never seen at celebrations but always there at executions. They hold all our lives in their hands: mine, yours, the doge's. And they wear no cassocks or stoles or crowns, nothing by which they can be recognised, and nothing to make us say: 'He is one of them!' There is no more than a secretive sign under their cloaks. There are spies, henchmen, and executioners everywhere. People who never show a different face to the people of Venice than the grim, perpetually open bronze mouths under Saint Mark's arcade – the fatal mouths that the people believe to be silent but that speak nonetheless, forcefully and terribly, as they say to all passers-by: "Report!" If anyone has reported anything about you, they capture you. Once you are in their power, it is over. [...] They condemn and execute you. [...] You cannot scream and pleading eyes are to no avail: the prisoner's mouth is gagged and the executioner is masked. [...] In Venice, people don't die on the scaffold. They disappear. A family member vanishes without a trace. What happened to them? Only the canals, the wells, and the Orfano Channel know. Sometimes during the night you hear something drop in the water. Keep walking, quickly! And the rest? Balls, celebrations, torches, music, gondolas, theatre, and a carnival that lasts five months. There you go, that is Venice.

*

Come, Rodolfo⁵, my brave soldier, my noble exile, my generous love! Look into my eyes! You are beautiful, I love you! [...] When we are jealous, we do not think of Venice, we do not think of the Council

⁵ In Hugo's writings, Thisbe, who corresponds to Gioconda in the opera, talks to and of Rodolfo (called Enzo in Ponchielli's work) with a burning passion. The girl's only escape from her tortuous love is to have Rodolfo kill her, which is what she implores him to do.

Rálik Szilvia, Szántó Andrea, Cser Krisztián

of Ten, the henchmen, the spies, the Orfano Channel; we have only one thing in sight: jealousy. [...] Make sure I never have a rival! I would kill her. See, I love you. You are the only man I have ever loved. My life was sad for a long time, but now it shines. You are my light. Your love is the sun that shines above me.

*

To believe in Rodolfo's love: I needed that thought to live. When I still believed him, I often imagined that when I'd die, I would die next to him so the memory of my spirit could never leave him, so my shadow would always be with him, standing between him and the other women! Oh, death – death is nothing. Forgetting – that is everything. I don't want him to forget. Oh! Look, what I have become! Look how low I have sunk! Look what the world has made me! Look what love has made me!

*

To die by your hand! Oh, that is more than ever I dared to hope! To die by your hand! Oh, perhaps I shall fall into your arms! Thank you! At least I can be sure you will hear my last words! However much you refuse, my last breath will be yours. Look, I don't need my life at all. You don't love me. This is the only thing you can do for me, my Rodolfo.

Kovácsházi István, Schöck Atala, Szegedi Csaba, Szántó Andrea, Cser Krisztián
és a Magyar Nemzeti Balett táncművészei / Hungarian National Ballet

Felhasznált irodalom *Bibliography*

Heinrich von Kleist: Levelek *Letters*

Victor Hugo: Angelo, tyrann de Padoue *Angelo, Tyrant of Padua*

Amilcare Ponchielli: La Gioconda, Opera Classics Library

La Gioconda, Grove Dictionary of Music

Rudolf Kloiber, Wulf Konold, Robert Maschka: Handbuch der Oper

Felelős kiadó *Responsible publisher:* Dr. Ókovács Szilveszter, a Magyar Állami Operaház

főigazgatója *General Director of the Hungarian State Opera*

A műsorfüzetet írta és szerkesztette *The programme was written and edited by*

Mátrai Diána Eszter

Angol fordítás *English translation:* Multi-Lingua Fordító és Tolmacs Kft., Arthur Roger Crane

Fotók *Photos:* Berecz Valter

Képszerkesztő *Photo editor:* Iványi Jozefa

Megjelent 2019-ben *Published in 2019*

Frissített kiadás: 2025 *Revised edition: 2025*

Rálik Szilvia, Schöck Atala, Szegedi Csaba, Cser Krisztián, Zajkás Boldizsár, Kovácsházi István, Biri Gergely, Szántó Andrea
és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

STRATÉGIAI PARTNEREK
STRATEGIC PARTNERS

ARANY FOKOZATÚ TÁMOGATÓK
GOLD LEVEL SPONSORS

BOSCH

rexroth
A Bosch Company

DR. FEITH ZOLTÁN

---

opera.hu | facebook.com/Operahaz
@OperaBudapest